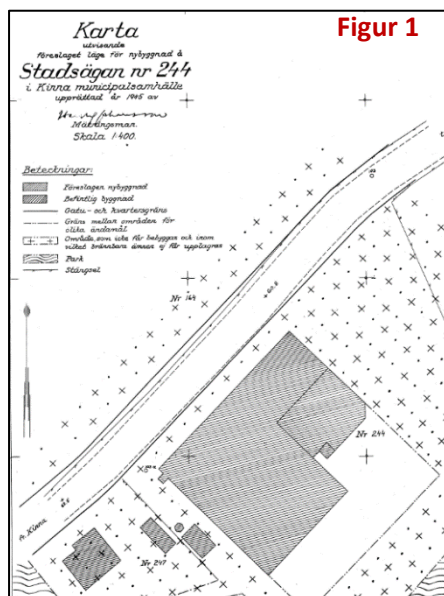

Blåsugan 4, Kinna, Antikvariskt yttrande för detaljplan

Linda Lökvist, kommunantikvarie 2018-01-29

Bakgrund och läge

På fastigheten Blåsugan 4 ligger Framnäs Väfveris före detta fabriksbyggnad, som inventerades 1988 och ingår i kommunens kulturmiljöprogram. Den vittnar om en del av kommunens indistrihistoria. Mellan dagens vägsträckning och Framnäs ligger en väl tilltagen parkeringsplats. Utifrån en planskiss från 1945 framgår att den tidigare vägdragningen gick direkt utanför Framnäs, vilket innebär att industribyggnaden alltid varit väl synlig från vägen (fig 1).

Beskrivning

Byggnaden har byggts till på baksidan i olika etapper, vilket är tydligt i dess formspråk, som berättar om tillbyggnadsfasernas tidsideal. Genomgående är dock det röda fasadteglet.

Figur 2

Den ursprungliga byggnaden

Den ursprungliga byggnaden Framnäs är uppförd i 2 ½ våning i rött tegel med ljusare murbruk. Fönstren kröns av segmentbågade fönstervallar med markerad valvmurning i gult och rött tegel och omfattas av fönsterkarmar i engelskt rött (fig 2). Östra gaveln har en bredare båge och ett

Figur 3

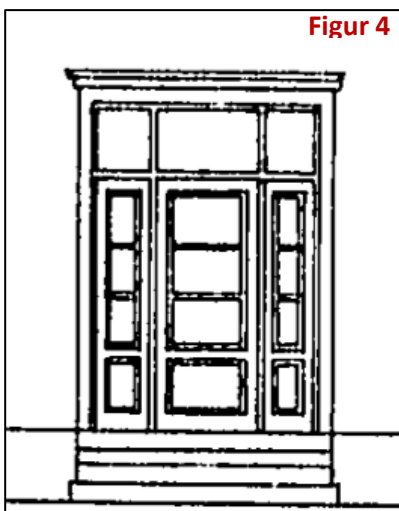
dubbelfönster under taknocken (fig 13), medan de tre vindsfönstren på västra gaveln är rundbågade och har förmodligen ursprungligen haft spröjs (fig 3). Det mittersta fönstret sitter i en balkongdörr, som leder ut till den rostiga brandstegen. Fönstren i övrigt är av typen T-postfönster, där de ursprungliga fönstren har en spröjs i vardera nedre luften. Flera fönster har dock bytts ut och saknar ofta både mittpost och spröjs.

Mellan fönstren och runt om byggnaden i båda våningarna löper två gula tegelförband likt gesimser runt byggnaden.

Runt taket löper också en profilerad takgesims i ljusgul puts, under vilken murning och putsen tecknar konturerna av en trappstegsgavel (fig 3 och 13). Sadeltaket är klätt i svarta takpannor och

takfönstren har funnits åtminstone sedan 1938, vilket syns på ritningarna från detta år (originalritningar har inte påträffats).

Huvudentrén nås via en låg trappa i huggen sten (fig 5). Entrépartiet stämmer inte riktigt med ritningen från 1938, där dörren haft profilerade spegelglas och varit omgiven av sidofönster på vardera sida samt stora överljusfönster (jämför med fig 4). Omfattningen var rak med profilerad övre list. Nuvarande dörr är utformad av 1960-70-talsstil med glaspartier och överljus

infattade i mörkt trä och sparkskydd i svart räfflat gummi. Entrén är markerad med utskjutande omfattning i tegelmurningen.

Östra delen av huvudbyggnaden rymmer också en källarvåning i den ursprungliga byggnaden. Ljusinsläppet löstes med engelska källarfönster (fig 6 och 7). På östra gaveln har också en lastbrygga med skärmtak byggts till, här finns också en stor dörröppning, som i dagsläget ser ut att vara igensatt (fig 13). På södra långsidans takfall bryter det vitputsade trapphuset med röda fönsteromfattningar igenom, detta tillkom ca 1950 (fig 8 och 9). Grunden utgörs av huggen sten. Tillsammans skapar stengrunden, tegelfasaden och putslisten under taket en speciell materialverkan, som utmärker många av arkitekten Lars Kellman byggnader, även exempelvis skolor och tingshus.

Tillbyggnaderna

Den östliga tillbyggnaden är byggd i en våning med en liten takgesims markerad med översta tegelskiftet (figur 8). Fönstren har fyrlyftade fönster, vars omfattningar är engelskt röda. På baksidan

vetter två stora dubbla verkstadsportar. Ytterligare tillbyggnad i rött tegel ansluter i liknande utformning med ett entréparti i vit locklistpanel och mörkbrun dubbeldörr (fig 10).

Den västliga tillbyggnaden är uppförd i två våningar med källare i souterrain längst i väster, med jämn fönstersättning av T-postfönster med rött foder samt enkel takgesims i tegel.

Historik

Figur 11

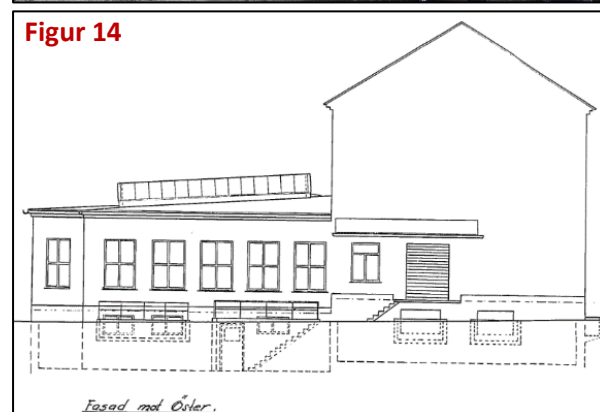
Trots sin långa tradition av textilproduktion växte Marks industri fram främst under första hälften av 1900-talet. Textilindustrins kärna kom att hamna just mellan Kinna och Kinnahult, och cirka en tredjedel av fabrikerna i detta område var, liksom Framnäs, väverier. Här ligger Framnäs i östra utkanten av Kinna, företaget grundades 1900 av förläggaren Johan Algot Sundqvist (1874-1942) (fig 11). Han lär ha byggt upp verksamheten med två tomma händer och ha arbetat sig upp till att bli förläggare, fabrikör och verkställande direktör. På 1960-talet fanns med 50 anställda. Han var dessutom styrelseledamot i AB Göteborgs Banks lokalkontor i Kinna och i AB Kinna Samskola. Inom textilbranschen var Sundqvist kanske främst känd som pionjär i mönstersättning av maskinvävda möbiltyger i ylle och bomull, men på Framnäs vävdes också gardiner och andra hemtextilier. De första åren bedrevs verksamheten på gården Lugnet i Toarps socken, men 1907 flyttades den till Kinna och 1914 uppfördes nuvarande fabriksbyggnad. Den räknas som en typisk "Kellmanbyggnad" efter upphovsmannen Lars Kellman. Framnäs lades ner på 1970-talet och har sedan dess bland annat inrymt restauranger, verkstäder och olika fritidsverksamheter för både barn och vuxna.

Arkitekten

Arkitekten Lars Kellman (1857-1924) (fig 12) var flitigt anlitad i hela Västra Götaland, och ritade många offentliga och prestigefyllda

Figur 13

Figur 14

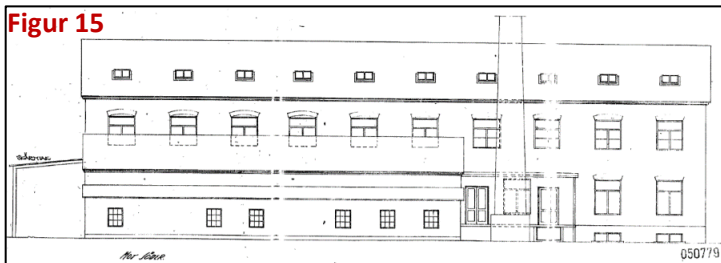
Figur 12

byggnader såsom skolor, hotell, teatrar och tingshus, varav fem byggnader i Västsverige är utpekade som byggnadsminnen.

I Mark har han bland annat ritat tingshuset i Skene, Parkskolan och Fritslaskolan. Kellman ritade också många textilindustrier i både Borås och Mark. Så kallade "Kellmanbyggnader" innebär att fabriksbyggnaderna var byggda i tegel med omsorg kring fasadernas tegelornamentik och försedda med sadeltak. Ytterligare signum för Kellman var trappstegsgavlar, i Framnäsfabriken antytt genom tegelornamentikens avslut mot gavelns takfall (fig 13). Ett annat signum är också hans val av olika material för att

skapa olika effekter, såsom natursten, tegel och puts. Samma år som Framnäs byggdes ritade Kellman bland annat biografen Röda kvarn i Borås (idag byggnadsminne) och Borås Väfveri. En intressant iakttagelse är att Framnäs är byggt i 2 ½ plan, vilket är vanligt i Kinna och Borås där Kellman var mest verksam, men ovanligt i resten av Sverige.

Figur 15

Figur 16

Figur 17

Förändringarna

Byggnaden har byggts till i etapper, de mest omfattande förändringarna får kanske anses vara nedanstående tre faser.

- 1938 gavs bygglov för tillbyggnad i en våning på baksidan, denna skulle fungera som garnmagasin (fig 15).
- 1945 tillkom den låga lagerlokalen i nordöst, som senare har fungerat som verkstad (fig 13 och 14). Den har i sin tur byggts ut bakåt, också i rött tegel. Skärmtaket beviljades bygglov 1979 (figur 9).
- 1950 inkom förslag på ny tillbyggnad för väveri i två våningar på baksidan. Den andra våningen byggdes dock till efter dessa ritningar först 1965 (fig 16 och 17).

Ytterligare några mindre förändringar har gjorts, men framför allt interiört. När den ursprungliga skorstenen togs bort är oklart.

Kulturhistoriska värden och förhållningssätt

I och med att Framnäs Väfveri är en typisk Kellmanbyggnad med mindre begränsade tillbyggnader har byggnaden ett stort industrihistoriskt värde. Det är viktigt att bevara karaktären som fabriksbyggnad, dess volym och de karaktärsdrag som utmärkte Kellmans arkitektur också i material, färg och formspråk. Befintliga tillbyggnader underordnar sig huvudbyggnaden och utgör pedagogiska inslag med tidstypisk arkitektur från 40-50-talen, som berättar om hur verksamheten efterhand har utökats och hur industriarkitekturens stilideal hunnit ändras på några decennier. Tillbyggnaderna bevaras därför med sina ursprungliga våningsantal, material, formspråk och höjd.

Byggnaden Framnäs Väfveri omfattas av PBL kap 8:13 (förvanskingsförbudet), 8:14 (varsamhetsbestämmelsen) och 9:34 punkt 2 (rivningsförbud). Detta innebär i sin tur att man vid ombyggnation till annan funktion än nuvarande därför behöver bevara och ta hänsyn till ovan nedan dess karaktärsdrag. Om de kulturhistoriska värdena ska kunna hävdas i bestämmelserna behöver därför de aspekter som lyfts fram som förslag i högra kolumnen nedan beaktas. De kulturhistoriska värdena behöver också beaktas med avseende på att byggnaden alltid varit synlig från vägen, vilket medför att marken framför byggnaden behöver fortsätta att vara obebyggd.

Innebörden av PBL	Förslag på bestämmelse i enlighet med PBL kap 2 § 6 och kap 4 §§ 2, 15 och 16
Byggnaden får inte rivas (PBL 9:10 och 9:34 punkt 2)	r ¹ byggnad eller del av byggnad får inte rivas
Byggnaden och omgivande miljö får inte förvanskas (PBL 8:13) Byggnaden ska underhållas så att byggnadens karaktär och de kulturhistoriska värden bevaras Ändringar måste ske så att de kulturhistoriska värdena tillvaratas (PBL 8:17)	Befintliga utformning, formspråk och detaljer ska bevaras med förbud mot ändring: q ¹ teglet och dess dekorativa förband, trappstegsgavlar och listverk och sandfärgade/ljusbula putsade partier bevaras och underhålls med material likt befintligt q ² stengrund bevaras och får ej putsas över q ³ ursprungsbyggnadens sadeltak med tegelpannor samt takfönstren. Vid ny takläggning används terrakottafärgat lertegel. Tillbyggnadernas takfall får justeras marginellt för att anpassas till den nya funktionen. q ⁴ originalfönster bevaras, liksom de engelska källarfönstren med underhåll i material likt ursprungligt. Nyare fönster får ändras till likt ursprungliga med fönsteromfattningar i engelskt rött q ⁵ balkonger ej tillåtna q ⁶ våningsantal får ej överskrida 2,5 våning på ursprungsbyggnad; 2 våningar på västra tillbyggnaden; och 1 våning på östra delens tillbyggnad n prickmark området fram till vägen ska hållas öppen och får inte bebyggas v ¹ vinden får inte inredas

Käll- och litteraturförteckning

Internet

Projekt Runeberg Älvsborgs läns porträttgalleri, <http://runeberg.org/alvpg/0289.html> (2018-01-24)

Tryckta källor

Ganslandt, Marie, Larson, Anders, Wrigglesworth Trad: Textilindustriinventering Älvsborgs län
Rapport 1 Marks kommun 1988